

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

ผลการศึกษาและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับภูมิสังคม และรองรับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรม 1 การศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเป้าหมาย กิจกรรมที่ 2 การสำรวจและประเมินความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4 มิติ และกิจกรรมที่ 3 การกำหนดหลักสูตรและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับทดสอบกระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชุมชนเป้าหมาย รายละเอียดดังนี้

4.1 การศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเป้าหมาย

กรณีศึกษา: ชุมชนนาร่อง 5 ชุมชน ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 3 แห่ง ได้แก่ วังไผ่ ถ้ำเวียงแก้ว และน้ำแ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายพื้นที่ (Growth Pole) เดียวกันและเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีตั้งแต่ 5 ชชาติพันธุ์ขึ้นไป (เมี่ยน ขมุ ไทลื้อ ม้ง คนไทยพื้นเมือง) เพื่อให้การลงทุนพัฒนาเครื่องมือและหลักสูตรการเรียนรู้ครอบคลุมประชากรที่หลากหลาย ดังนี้

- (1) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน จำนวน 2 ชุมชน คือ บ้านใหม่และบ้านสองแคว
- (2) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงถ้ำเวียงแก้ว อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน จำนวน 2 ชุมชน คือ บ้านปางแก้วและบ้านผาหมี่
- (3) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงน้ำแ่ง อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน จำนวน 1 ชุมชน คือ บ้านน้ำแ่ง

4.1.1 การสำรวจและประเมินทักษะการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป้าหมาย

- (1) ชุมชนบ้านใหม่ ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่

1.1 ประวัติหมู่บ้าน บ้านใหม่ หมู่ที่ 4 ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน เดิมตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านสองแคว ชื่อว่า “บ้านน้ำตอง” ต่อมาปี พ.ศ. 2476 นายกันทะเทพกอม ซึ่งเป็นกำนันปกครองหมู่บ้านได้แยกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ทางทิศใต้ของบ้านสองแคว เรียกว่า “บ้านใหม่” และเป็นกำนันคนแรกของหมู่บ้าน หมู่บ้านได้ประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2476 การปกครองขึ้นอยู่กับตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ บ้านใหม่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา มีระดับความสูง 350-450 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ปลูกบ้านเรือนตามลำน้ำยาวและลำห้วยลาด มีพื้นที่รวม 900 ไร่ แบ่งการใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่

อาศัย ร้อยละ 11.11 และพื้นที่เกษตร ร้อยละ 88.89 ประกอบด้วย ทำไร่ ร้อยละ 62.50 ทำนา ร้อยละ 6.25 ทำสวน ร้อยละ 25 และพื้นที่ทำการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 6.25

1.3 ประชากรและการประกอบอาชีพ ประชากรเป็นชนเผ่าไทลื้อ จำนวน 47 ครัวเรือน 178 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคการเกษตร คือ ข้าวไร่และข้าวนา เพื่อบริโภค สำหรับพืชสร้างรายได้ ได้แก่ ข้าวโพด ยาสูบ และหาของป่า สภาพทางสังคมเป็นแบบเครือญาติ นับถือผู้อาวุโสกว่า รักความสงบมีความสามัคคีในหมู่คณะ ยึดถือวัฒนธรรมตามบรรพบุรุษไทลื้อ

1.4 ประชาชนชาวบ้าน

1.4.1 ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (ด้านจักสาน)

1. นายผัด ะลิก	2. นายจรัส หาญกันท์
3. นายถวิล ธงหิมะ	4. นายอุทัย ศุภรโกมล

1.4.2 ด้านแพทย์แผนไทย/สมุนไพร/หมอพื้นบ้าน (ด้านหมอสู่วัย)

1. นายเมือง ไบยา	2. นายมี สนน

1.4.3 ด้านการประกอบอาชีพ (ด้านการเกษตร)

1. นายเผชญ ะลิก	2. นายศรี เมฆแสน

1.5 การรวมกลุ่ม จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

1.5.1 กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.)

1. นางผ่องศรี ทองสุข	2. นางวิรากานต์ ศุภรโกมล
3. นายสมจิตร เทพกอม	4. นางสุพิน ปุกคาม

1.5.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

1. นางบังไซ ไบยา	2. นางอมรศรี นิลคง
3. นางอัมพร ขวัญกิจบริบูรณ์	4. นางณัฐริญา ทนวงค์
5. นางผ่องศรี ทองสุข	

1.5.3 กลุ่มอาสาสมัครเกษตร

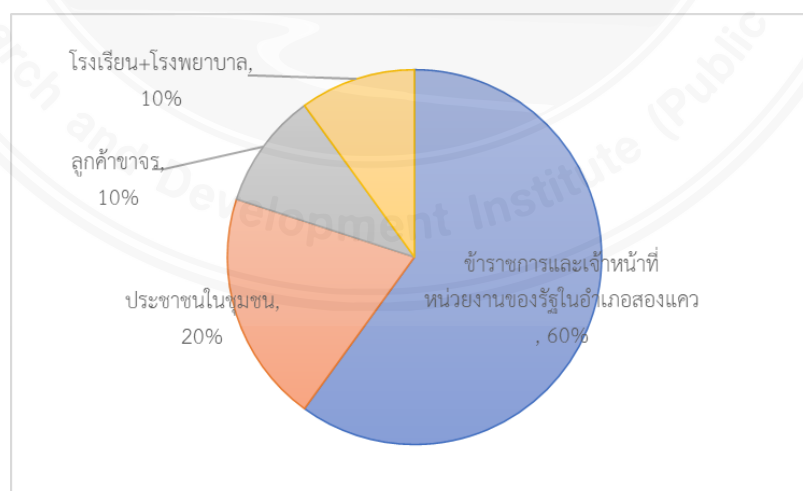
1. นายประภัสร์ โนราช	2. นายเหวียน สนน

ผลการดำเนินงานส่งเสริมที่ผ่านมาของ สวพส. มีครัวเรือนที่เข้าร่วมจำนวน 43 ครัวเรือน ประกอบด้วย

- (1) พืชผักในและนอกโรงเรือน 32 ราย 30 ไร่
- (2) ไม้ผล (มะม่วง เงาะ อะโวคาโด เสาวรส มะขาม) 63 ไร่
- (3) ข้าวนา 5 ราย 21 ไร่
- (4) ปศุสัตว์ (กบ ปลา ไก่ สุกร) 20 ราย
- (5) หัตถกรรม (ไม้กวาด) 11 ราย
- (6) ตัวอย่างแปลงปรับระบบเกษตร 14 ราย

นอกจากนี้ยังมีแปลงเรียนรู้หรือแปลงสาธิต ประกอบด้วย (1) ด้านพืชผัก 9 แปลง 9 ไร่ (2) ด้านไม้ผล 5 แปลง 5 ไร่ (3) ด้านปศุสัตว์ 20 โรงเรือน/แห่ง รวมถึงการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 1 กลุ่ม

ชุมชนบ้านใหม่ กรณีศึกษา : กลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่ มีสมาชิกรวม 34 คน แบ่งเป็นผู้หญิง 28 คนและผู้ชาย 6 คน อายุเฉลี่ย 61 ปี ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนในปี พ.ศ. 2551 เพื่อรวมกลุ่มจัดการการผลิตและการตลาดของผักที่ได้รับการส่งเสริมเป็นพืชทางเลือกทดแทนการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดย สวพส. เดิมเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ประกอบด้วย ข้าวโพด ข้าวไร่ การเลี้ยงสัตว์ การหาของป่า และได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการเกษตรเพื่อการค้าด้วยการปลูกผักและไม้ผล เนื่องจากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รายได้ไม่เพียงพอจึบรายจ่าย มีหนี้สิน สารเคมีตกค้างในร่างกาย สุขภาพของคนในชุมชนอ่อนแอ ต้นทุนการผลิตสูง โดยเลือกปลูกผักที่ตลาดชุมชนต้องการจำนวนกว่า 31 ชนิด ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) เช่น ผักกวางตุ้ง คะน้า ผักสลัด กะหล่ำปลี มะเขือ ต้นหอม และผักชี เป็นต้น ในพื้นที่เพาะปลูกขนาด 38 ไร่ ผักมีความสดใหม่ทุกวัน เนื่องจากแปลงปลูกอยู่ใกล้ร้านค้าชุมชนบ้านใหม่ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตของชุมชน ลูกค้า ประกอบด้วย ข้าราชการและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐในอำเภอสองแคว 60% ประชาชนในชุมชน 20% ลูกค้าชาวจร 10% และโรงเรียน+โรงพยาบาล 10% จากการวิเคราะห์กลุ่มวิสาหกิจฯ พบว่า สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจฯ มีประสบการณ์ในการปลูกผักมานาน มีที่ดินของตนเอง แต่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุเฉลี่ย 61 ปี มีสมาชิกทำบัญชีรับจ่ายของกลุ่มเพียง 3 คน ด้านการผลิตพบการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช เนื่องจากเป็นแปลงปลูกผักปลอดสารพิษที่ไม่มีการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช แปลงปลูกถูกน้ำท่วมในฤดูฝน เนื่องจากอยู่ติดกับลำน้ำยาว

ภาพที่ 3 กราฟแสดงสัดส่วนลูกค้าของร้านค้าชุมชนบ้านใหม่

(2) ชุมชนบ้านสองแคว ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่

2.1 ประวัติหมู่บ้าน บ้านสองแคว หมู่ที่ 5 ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ไม่ปรากฏหลักฐานการจัดตั้งหมู่บ้านที่แน่นอน แต่จากคำบอกเล่าต่อๆ กันมา เมื่อปี พ.ศ. 2410 ประชากร จำนวน 12 ครอบครัว ประมาณ 30 คน ได้มาตั้งบ้านอยู่ริมแม่น้ำยาวทั้งสองฝั่งและได้สร้างวัดไว้เป็นที่บำเพ็ญกุศล ทำบุญตักบาตร พิธีกรรมทางศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ปัจจุบันบ้านสองแคว ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดน่าน

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ บ้านสองแคว มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบหุบเขา มีระดับความสูง 450-500 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีแหล่งน้ำสำคัญ คือ ลำน้ำยาวและลำห้วยแฉ่งไหลผ่านตลอดปี มีพื้นที่รวม 2,930 ไร่ แบ่งการใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 11.43 และพื้นที่เกษตร ร้อยละ 88.57 ประกอบด้วย ไร่ ร้อยละ 38.54 ทำนา ร้อยละ 4.43 และทำสวน ร้อยละ 57.03

2.3 ประชากรและการประกอบอาชีพ ประชากรเป็นชนเผ่าไทลื้อ จำนวน 242 ครอบครัว 783 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคการเกษตร คือ ข้าวและข้าวโพด สำหรับพืชสร้างรายได้ ได้แก่ ข้าวโพด ฝ้าย และมะแขว่น

2.4 ประชาชนชาวบ้าน

2.4.1 ด้านการประกอบอาชีพ (ด้านการเกษตร)

1. นายศรีลย์ แดแดง	2. นายส่วน ศิลาอ่อน

2.5 การรวมกลุ่ม จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

2.5.1 กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.)

1. นายเกรียงไกร แก้วสุข	2. นายณรงค์ อุทธิยา
3. นางบุญขึ้น แก้วพิลึก	4. นางถนอมศรี ธงหิมะ

2.5.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

1. นางอะนุชศรี มงคล	2. นางสมพิศ ปุกคาม
3. นางถนอมศรี ธงหิมะ	4. นางใบ แดแดง
5. นางปิ่นหทัย ธงหิมะ	6. นางวลัยลักษณ์ อุทธิคม
7. นางทัศนีย์ สนน	8. นางบัว ทองสุข
9. นางจันดี๊ ปรมตอง	

2.5.3 กลุ่มอาสาสมัครเกษตร

1. นายส่วน ศิลาอ่อน	2. นายศักดิ์ ปรมตอง

2.5.4 คณะกรรมการการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1. นายประพัฒน์ ธงหิมะ	2. นายส่วน ศิลาอ่อน
3. นายศักดิ์ ปรมตอง	

ผลการดำเนินงานส่งเสริมที่ผ่านมาของ สวพส. มีครัวเรือนที่เข้าร่วมจำนวน 57 ครัวเรือน ประกอบด้วย

- (1) ไม้ผล (มะม่วง เงาะ อะโวคาโด เสาวรส มะขาม) 219 ไร่ 14 ราย
- (2) ข้าวไร่ ข้าวนา ถั่ว 45 ราย
- (3) ปศุสัตว์ (กบ ปลา) 46 ราย
- (4) หัตถกรรม (ไม้กวาด จักสาน) 20 ราย

นอกจากนี้ยังมีแปลงเรียนรู้หรือแปลงสาธิตด้านไม้ผล 5 แปลง 5 ไร่ รวมถึงการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่ 1 กลุ่ม ชุมชนบ้านสองแคว กรณีศึกษา : กลุ่มสตรีบ้านสองแควซึ่งสนใจการรวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟูงานหัตถกรรมการทอผ้าไทลื้อและเป็นการสร้างโอกาสในการสร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือน เนื่องจากบ้านสองแคว เป็นพื้นที่เกษตรอาศัยน้ำฝน แหล่งน้ำอยู่ต่ำกว่าแปลงเกษตร ทางเลือกในการสร้างรายได้จึงค่อนข้างจำกัด คนรุ่นใหม่เริ่มออกไปรับจ้างภายนอกชุมชน เดิมเคยมีรายได้เสริมจากการทอผ้าไทลื้อและในชุมชนมีผู้รู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ จึงสนใจรวมกลุ่มสำหรับผู้สูงอายุและกลุ่มสตรีที่เริ่มมีอายุมากขึ้น

- (3) ชุมชนบ้านปางแก ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงถ้ำเวียงแก้ว

3.1 ประวัติหมู่บ้าน บ้านปางแก หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ไม่ปรากฏหลักฐานการจัดตั้งหมู่บ้านที่แน่นอน

3.2 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ บ้านปางแก มีระดับความสูง 1,200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่รวม 35,063 ไร่ แบ่งการใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 0.28 พื้นที่เกษตร ร้อยละ 25.45 และป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 74.27

3.3 ประชากรและการประกอบอาชีพ ประชากรเป็นชนเผ่าม้ง จำนวน 368 ครัวเรือน 2,984 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคการเกษตร คือ ข้าวไร่ ข้าวโพด กระหล่ำปลี และขิง

ผลการดำเนินงานส่งเสริมที่ผ่านมาของ สวพส. มีครัวเรือนที่เข้าร่วมจำนวน 78 ครัวเรือน มีแปลงเรียนรู้หรือแปลงสาธิต ประกอบด้วย

- (1) พืชผักในโรงเรือน 40 ราย 46 โรงเรือน 10 ไร่
- (2) พืชผักนอกโรงเรือน 12 ราย 26 ไร่
- (3) ไม้ผล 51 ราย 106 ไร่
- (4) ปศุสัตว์ 5 ราย 5 ฟาร์ม
- (5) พืชไร่ (ข้าวไร่ ถั่ว) 12 ราย 66 ไร่

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มพึ่งตนเอง จำนวน 53 ราย 2 กลุ่ม ชุมชนบ้านปางแก กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักบ้านปางแก ซึ่งแหล่งรายได้หลักเดิมมาจากการปลูกข้าวโพด ข้าวไร่ กระหล่ำปลี และขิง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2558 ได้เข้าร่วมงานส่งเสริมการปลูกพืชในโรงเรือนกับ สวพส. ได้แก่ พริกหวาน 3 พันธุ์ คือ Almirante, Spider, Sunny และมะเขือเทศโทมัส

ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังพบปัญหาปริมาณและคุณภาพของผลผลิตไม่ได้ตามความต้องการของตลาด จากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน พบว่าเกิดจาก 2 ปัจจัย ได้แก่ (1) แสงในฤดูฝน ซึ่งมีสภาพฟ้าปิด แสงน้อย ทำให้เปอร์เซ็นต์การติดดอกน้อย และ (2) อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตของพริกหวานอยู่ในช่วง 28-35 องศาเซลเซียส ในฤดูหนาว อุณหภูมิต่ำ ส่งผลให้การพัฒนาของผลพริกหวานผิดรูปทรง ไม่ขึ้นสี และไม่ได้ขนาดตามมาตรฐาน

(4) ชุมชนบ้านถ้ำเวียงแกและบ้านผาหมี ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ถ้ำเวียงแก

4.1 ประวัติหมู่บ้าน บ้านถ้ำเวียงแกและบ้านผาหมี หมู่ที่ 10 ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน เมื่อราวปี พ.ศ. 2500 ชาวเขาเผ่าม้งบ้านขุนน้ำมิด อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ได้อพยพเข้ามาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพทำไร่ในพื้นที่ ต่อมาได้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวเขาเผ่าอื่นๆ มารวมกันตั้งเป็นหมู่บ้านถาวรที่บ้านถ้ำเวียงแกในปัจจุบัน ชุมชนแห่งนี้ได้รับเอกสารสัญญาชาติหรือบัตรประจำตัวประชาชน เมื่อปี พ.ศ. 2507 และได้รับการประกาศเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2507 ซึ่งมีเขตการปกครองขึ้นกับอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยมีนายแสนสุวรรณ แซ่ท้าว เป็นผู้ใหญ่บ้าน ชื่อบ้าน “ถ้ำเวียงแก” เป็นชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามชื่อถ้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ของชุมชน เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้นเป็นภูเขาและมีหินผาประกอบกับมีถ้ำอยู่บริเวณนี้หลายแห่ง คือ ถ้ำเวียงแก ถ้ำผาหิน ถ้ำผาผึ้ง ถ้ำค้างคาวเหนือ และถ้ำค้างคาวใต้ ซึ่งมีถ้ำเวียงแกเป็นศูนย์กลางของถ้ำทั้งหลายและเป็นถ้ำที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาปี พ.ศ. 2535 ได้เปลี่ยนเขตการปกครองมาเป็นตำบลนาไร่หลวง กิ่งอำเภอสองแคว และเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 กิ่งอำเภอสองแควได้รับการยกฐานะให้เป็นอำเภอสองแคว ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 114 ตอนที่ 50 ลงวันที่ 26 กันยายน 2540 หมู่บ้านจึงขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอสองแคว จังหวัดน่าน มาจนถึงทุกวันนี้

4.2 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ บ้านถ้ำเวียงแกและบ้านผาหมี มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชัน มีระดับความลาดชันของพื้นที่มาก มีระดับความสูง 600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง อยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 94.80 พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 0.64 และพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ป่า ร้อยละ 4.51

4.3 ประชากรและการประกอบอาชีพ ประชากรเป็นชนเผ่าม้ง จำนวน 259 ครอบครัว 1,104 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคการเกษตร คือ ข้าวไร่ ข้าวโพด ไม้ผล (ลิ้นจี่ ลำไย มะม่วง) และเลี้ยงสัตว์ (ไก่ สุกร)

4.4 ประชาชนชาวบ้าน

4.4.1 ด้านการประกอบอาชีพ (ด้านการทอผ้าไหมกัญชง)

1. นางนุชนาฏ ปทุมไพโรจน์

4.4.2 ด้านการประกอบอาชีพ (ด้านการปักผ้าลายดอก)

1. นางหยอ ศิลป์ท้าว

4.4.3 ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (ด้านจักสาน)

1. นายเปา แซ่โซ้ง
2. นายเหยอ แซ่ท้าว
3. นายเลาเปา ปทุมโพโรจน์

4.4.4 ด้านงานช่างฝีมือ (ด้านการตีเหล็ก)

1. นายยี แซ่ท้าว
2. นายเปา แซ่โซ้ง
3. นายลาแก้ว แซ่ท้าว

4.4.5 ด้านดนตรีพื้นบ้าน (ด้านการเป่าแคน)

1. นายพิชัย ศิลป์ท้าว
2. นายบุญจันทร์ หุ่นทองโรจนะ
3. นายยี แซ่ท้าว

4.5 การรวมกลุ่ม จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่

4.5.1 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรโครงการขยายผลโครงการหลวงถ้ำเวียงแก มีสมาชิก 46 คน ประธาน คือ นายบริติณ แซ่ท้าว

4.5.2 กลุ่มผลิตพืชปลอดภัยในโรงเรียนโครงการขยายผลโครงการหลวง ถ้ำเวียงแก/ผาหมี มีสมาชิก 21 คน ประธาน คือ นายธนโชติ ศิลป์ท้าว

4.5.3 กลุ่มหัตถกรรมผ้าปักชาวเขาบ้านถ้ำเวียงแก มีสมาชิก 11 คน ประธาน คือ นางมัย ปทุมโพโรจน์

4.5.4 กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาภูเขาบ้านห้วย 3 มีสมาชิก 69 คน ประธาน คือ นายมีสิน แซ่ท้าว

4.5.5 กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาภูเขาบ้านห้วย มีสมาชิก 143 คน ประธาน คือ นายธนโชติ ศิลป์ท้าว

ผลการดำเนินงานส่งเสริมที่ผ่านมาของ สวพส. มีครัวเรือนที่เข้าร่วมจำนวน 74 ครัวเรือน มีแปลงเรียนรู้หรือแปลงสาธิต ประกอบด้วย

- (1) พืชผักในโรงเรียน 13 ราย 15 โรงเรียน 3 ไร่
- (2) พืชผักนอกโรงเรียน 29 ราย 36 ไร่
- (3) ไม้ผล 28 ราย 112 ไร่
- (4) ปศุสัตว์ 8 ราย 8 ฟาร์ม
- (5) พืชไร่ (ข้าวไร่ ถั่ว) 22 ราย 90 ไร่
- (6) แปรรูป 22 ราย

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 1 กลุ่ม สหกรณ์ 1 กลุ่ม และกลุ่มพึ่งตนเอง จำนวน 52 ราย 2 กลุ่ม ชุมชนบ้านผาหมี กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านผาหมี ซึ่งมีแหล่งรายได้หลักมาจากภาคการเกษตร แต่บางช่วงผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาดส่งผลให้จำหน่ายไม่ได้หรือจำหน่ายได้ราคาต่ำ จึงสนใจแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น มะม่วง ลิ่นจี พริกหวาน เป็นต้น

(5) ชุมชนบ้านน้ำแ่ง ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงน้ำแ่ง

5.1 ประวัติหมู่บ้าน บ้านน้ำแ่ง หมู่ที่ 7 ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ชาวบ้านน้ำแ่ง เดิมตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านผาหลุก หมู่ที่ 6 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน แต่เนื่องจากที่ตั้งหมู่บ้านเดิมอยู่ห่างไกล การเดินทางค่อนข้างลำบาก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2510 จึงได้อพยพย้ายถิ่นลงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านน้ำแ่งในปัจจุบันและเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อของลำห้วย โดยมีนายฟูควร ตระกูลพิทักษ์กิจ เป็นหัวหน้าชุมชน ในขณะนั้นเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านน้ำลึก หมู่ที่ 8 ตำบลผาตอ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ต่อมาปี พ.ศ. 2532 อำเภอท่าวังผา ได้แบ่งการปกครองจาก 9 เป็น 10 ตำบล โดยแยกตำบลผาทองออกจากตำบลผาตอ และในปี พ.ศ. 2534 บ้านน้ำแ่งได้รับการตั้งให้เป็นหมู่บ้าน หมู่ที่ 7 ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จนถึงปัจจุบัน

5.2 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ บ้านน้ำแ่ง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชัน มีระดับความลาดชันของพื้นที่มาก มีระดับความสูง 350-600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

5.3 ประชากรและการประกอบอาชีพ ประชากรเป็นชนเผ่าเมี่ยน จำนวน 65 ครอบครัว 409 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคการเกษตร คือ ข้าวไร่ ข้าวโพด ไม้ผล (ลิ้นจี่ ลำไย) ผักในโรงเรือน และสวนยางพารา

5.4 การรวมกลุ่ม จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่

5.4.1 กลุ่มผ้าปัก มีสมาชิก 25 คน ประธาน คือ นางสาว ตระกูลพิทักษ์กิจ

5.4.2 กองทุนหมู่บ้าน มีสมาชิก 85 คน ประธาน คือ นายบุญเลิศ ตระกูลพิทักษ์กิจ

5.4.3 สหกรณ์การเกษตรขยายผลโครงการหลวงน้ำแ่ง จำกัด มีสมาชิก 45 คน ประธาน คือ นายชูศักดิ์ ตระกูลวัฒน์ศรี

ผลการดำเนินงานส่งเสริมที่ผ่านมาของ สวพส. มีครัวเรือนที่เข้าร่วมจำนวน 60 ครัวเรือน มีแปลงเรียนรู้หรือแปลงสาธิต ประกอบด้วย

(1) พืชผัก 5 แปลง 5 ไร่

(2) ไม้ผล 20 ไร่

(3) ปศุสัตว์ 4 โรงเรือน/แห่ง

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ประกอบด้วย สหกรณ์ 1 กลุ่ม และกลุ่มพึ่งตนเอง 4 กลุ่ม ชุมชนบ้านน้ำแ่ง ทัศนศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านน้ำแ่ง ซึ่งมีแหล่งรายได้หลักมาจากภาคการเกษตร เช่น ข้าวไร่ มะนาว ลำไย เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่เป็นการจำหน่ายในชุมชนหรือส่งออนไลน์ให้กับลูกค้าที่เคยซื้อ โดยไม่มีระบบการจัดการ เช่น การรับ order ตราสินค้า หรือบรรจุภัณฑ์ของชุมชน

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรทั้ง 5 ชุมชน มีระดับความรู้และทักษะด้านการเพาะปลูกพืช การจัดการฟาร์ม การใช้เทคโนโลยี และการตลาด ที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานในพื้นที่โครงการหลวง คำแนะนำ

ของนักพัฒนา สวพส. ที่ประจำในพื้นที่และในลุ่มน้ำเดียวกัน การเรียนรู้จากผู้นำเกษตรกรในชุมชน และการค้นหาความรู้เพิ่มเติมจากสื่อออนไลน์ โดยเกษตรกรแสดงความเห็นว่าความรู้เกี่ยวกับพืชที่ปลูกบนพื้นที่สูงที่เผยแพร่ใน You Tube ยังมีอยู่ไม่มากนัก สำหรับความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากครอบครัวและผู้รู้ในชุมชน

4.1.2 การจำแนกหมวดความรู้เบื้องต้นที่จำเป็นต่อการยกระดับการเรียนรู้ของชุมชน

จากผลการศึกษาศาสามารถจำแนกหมวดความรู้เบื้องต้นที่จำเป็นต่อการยกระดับการเรียนรู้ของชุมชนได้ 7 หมวด ได้แก่ (1) การปลูกและการจัดการแมลงศัตรูพืช (2) การจัดการคุณภาพผลผลิต (3) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (4) การตลาด (5) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (6) การลดความเสี่ยง และ (7) การพัฒนาตนเอง โดยแต่ละชุมชนจะมีระดับการเรียนรู้ในแต่ละหมวดที่แตกต่างกัน

4.2 การสำรวจและประเมินความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4 มิติ

4.2.1 การสำรวจความพร้อมของระบบสื่อสาร การเข้าถึงเครือข่ายเทคโนโลยี ทักษะการใช้อุปกรณ์ความรู้เกี่ยวกับดิจิทัลของเกษตรกรในชุมชนเป้าหมาย รวมถึงการตระหนักรู้ถึงประโยชน์และความเสี่ยงต่อการใช้ข้อมูลในโลกออนไลน์

ผลการสำรวจความพร้อมของระบบสื่อสารและการเข้าถึงเครือข่ายเทคโนโลยีในชุมชนเป้าหมาย ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า เครือข่ายโทรคมนาคมที่ให้บริการสัญญาณอินเทอร์เน็ตในพื้นที่อำเภอสองแคว คือ เครือข่ายทรูที่สามารถใช้งานได้อีก 1-2 ชั่วโมงเมื่อกระแสไฟฟ้าดับ แต่เครือข่ายเอไอเอสไม่สามารถใช้งานได้หากกระแสไฟฟ้าดับ เช่นเดียวกับอำเภอท่าวังผา แต่ในสถานะการณ์ปกติเครือข่ายเอไอเอสสามารถใช้งานได้ดีกว่าเครือข่ายทรู ในส่วนของอำเภอทุ่งช้าง เครือข่ายทรูและเครือข่ายมาย แคท ของ กสทช. ใช้งานได้ดี

สำหรับผลการสำรวจเพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของเกษตรกรในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แทปเลต และแอปพลิเคชัน มาใช้ในการสื่อสาร การเข้าถึงแหล่งความรู้ การสร้างช่องทางตลาดผ่านระบบออนไลน์ และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย

(1) การเข้าถึง (Access) เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพในการใช้เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การค้นหาข้อมูลผ่าน Search engine รู้จักช่องทางการค้นหา

(2) การใช้ (Use) แสดงถึงความชำนาญในการใช้อินเทอร์เน็ต

(3) ความเข้าใจ (Understand) คือทักษะที่จะช่วยผู้เรียนเข้าใจบริบทและประเมินสื่อดิจิทัล เพื่อให้สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำบนโลกออนไลน์ รวมถึงการตระหนักรู้ว่าเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้สึก

(4) การสร้าง (Create) คือความสามารถในการผลิตเนื้อหาและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านเครื่องมือสื่อดิจิทัลที่หลากหลาย เช่น ภาพ วิดีโอ เสียง การแชร์ข้อมูลภาพและวิดีโอ และ Social media รูปแบบอื่นๆ เป็นต้น

สำหรับผลการวิเคราะห์และประเมินทักษะดิจิทัลของกลุ่มเกษตรกรในแต่ละมิติ เพื่อประกอบการประเมินการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในองค์ประกอบสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ทุกที่และทุกเวลา พบว่า ทั้ง 5 ชุมชนในอำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย บ้านใหม่ บ้านสองแคว บ้านปางแก บ้านผาหมี และบ้านน้ำแบ่ง มีความสามารถในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในระดับดีถึงดีมาก เนื่องจากมีระบบสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในชุมชน เพราะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารมากนัก แต่ในด้านความเข้าใจซึ่งหมายถึงความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำบนโลกออนไลน์ รวมถึงความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีของชุมชนบ้านปางแกอยู่ในระดับดี ส่วนอีก 4 ชุมชนอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย ในส่วนของการสร้างเนื้อหาและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านเครื่องมือสื่อดิจิทัลที่หลากหลายของชุมชนบ้านผาหมีอยู่ในระดับดีมาก ส่วนอีก 4 ชุมชนอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย

4.2.2 การวิเคราะห์และประเมินสถานะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชุมชนเป้าหมาย

จากผลการวิเคราะห์สถานะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของทั้ง 5 ชุมชน ใน 4 มิติ พบว่า

(1) มิติด้านผู้เรียนรู้ที่มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ พบว่าชุมชนบ้านใหม่ มีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ในระดับมาก พิจารณาจากครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ คิดเป็น 91.49% มีเกษตรกรผู้นำ 31.91% และได้รับรางวัล 2 รางวัล คือ รางวัลหมู่บ้านเกษตรและอาหารปลอดภัยระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2554 และรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง "อยู่เย็นเป็นสุข" ดีเด่นระดับอำเภอ ปี พ.ศ. 2564 เช่นเดียวกับชุมชนบ้านน้ำแบ่ง ซึ่งมีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ 92.31% มีเกษตรกรผู้นำ 14.89% และได้รับรางวัลชุมชนคาร์บอนต่ำ ระดับดีมาก

สำหรับชุมชนบ้านผาหมี บ้านสองแคว และบ้านปางแก มีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ในระดับปานกลาง โดยมีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ คิดเป็น 28.57% 23.55% และ 21.20% ตามลำดับ และมีเกษตรกรผู้นำ 21.28% 10.63% และ 21.28% ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 3 ชุมชนยังไม่ได้รับรางวัล (ตารางที่ 2) ทั้งนี้ในบางชุมชนมีครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมงานส่งเสริมอาชีพน้อยอาจเพราะเป็นชุมชนใหม่ ที่ สวพส. กำลังเริ่มดำเนินการส่งเสริมอาชีพ

ตารางที่ 2 สัดส่วนครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา เกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ เกษตรกรผู้นำ และรางวัลที่ชุมชนได้รับ

กลุ่มบ้าน	จำนวนครัวเรือน		ร้อยละครัวเรือน ที่ได้รับการ ส่งเสริมอาชีพ	จำนวนผู้นำเกษตรกร (ราย)			รวม (ราย/%)	รางวัลที่ชุมชนได้รับ (ระบุ)
	ทั้งหมด	ที่ได้รับ การส่งเสริมอาชีพ		ด้านอาชีพ	ด้านสังคม	ด้าน สิ่งแวดล้อม		
1. บ้านใหม่	47	43	91.49	12	2	1	15/31.91%	1. หมู่บ้านเกษตรและอาหาร ปลอดภัยระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2554 2. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง "อยู่เย็นเป็นสุข" ดีเด่นระดับ อำเภอ ปี พ.ศ. 2564
2. บ้านสองแคว	242	57	23.55	4	1	-	5/10.63%	-
3. บ้านปางแก	368	78	21.20	5	2	3	10/21.18%	-
4. บ้านผาหมี	259	74	28.57	5	2	3	10/21.28%	-
5. บ้านน้ำแปง	65	60	92.31	6	1	-	7/14.89%	รางวัลระดับดีมาก ชุมชน คาร์บอนต่ำ
รวม	981	312		32	8	7	47/100%	

(2) มิติด้านหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ประกอบด้วย 7 หมวด โดยแต่ละชุมชนจะมีระดับการเรียนรู้ในแต่ละหมวดที่แตกต่างกัน ได้แก่

ตารางที่ 3 หลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและระดับการเรียนรู้ในแต่ละหมวด

หลักสูตรการเรียนรู้	ระดับการเรียนรู้	กลุ่มบ้าน				
		บ้านใหม่	บ้านสองแคว	บ้านปางแก	บ้านผาหมี	บ้านน้ำแบ่ง
การปลูกและการจัดการแมลงศัตรูพืช	น้อย					
	ปานกลาง		✓			✓
	มาก	✓		✓	✓	
	มากที่สุด					
การจัดการคุณภาพผลผลิต	น้อย					
	ปานกลาง		✓			✓
	มาก	✓		✓	✓	
	มากที่สุด					
การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	น้อย					
	ปานกลาง		✓			✓
	มาก	✓		✓	✓	
	มากที่สุด					

ตารางที่ 3 หลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและระดับการเรียนรู้ในแต่ละหมวด (ต่อ)

หลักสูตรการเรียนรู้	ระดับการเรียนรู้	กลุ่มบ้าน				
		บ้านใหม่	บ้านสองแคว	บ้านปางแก	บ้านผาหมี	บ้านน้ำแบ่ง
การตลาด	น้อย		✓			✓
	ปานกลาง	✓			✓	
	มาก			✓		
	มากที่สุด					
การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	น้อย		✓		✓	✓
	ปานกลาง	✓		✓		
	มาก					
	มากที่สุด					
การลดความเสี่ยง	น้อย	✓	✓	✓	✓	✓
	ปานกลาง					
	มาก					
	มากที่สุด					

ตารางที่ 3 หลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและระดับการเรียนรู้ในแต่ละหมวด (ต่อ)

หลักสูตรการเรียนรู้	ระดับการเรียนรู้	กลุ่มบ้าน				
		บ้านใหม่	บ้านสองแคว	บ้านปางแก	บ้านผาหมี	บ้านน้ำแปง
การพัฒนาตนเอง	น้อย					
	ปานกลาง		✓		✓	✓
	มาก	✓		✓		
	มากที่สุด					

(3) มิติด้านสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ทุกที่และทุกเวลา แบ่งการประเมินเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย การเข้าถึงเครือข่ายเทคโนโลยี การซื้อขายสินค้า e-commerce การรู้เท่าทันผลกระทบดิจิทัลและการสื่อสาร พบว่า ทุกหมู่บ้านมีการเข้าถึงเครือข่ายโทรคมนาคมที่ให้บริการสัญญาณอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ทั้ง เอไอเอส ดีแทค และทรูมูฟ ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด โดยมีการซื้อขายสินค้า e-commerce อยู่ในระดับน้อย การรู้เท่าทันผลกระทบดิจิทัลและการสื่อสาร อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง

(4) มิติด้านความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และการเรียนรู้เรื่องเดิมแต่ในมุมมองใหม่ พบว่าชุมชนบ้านใหม่และบ้านปางแกมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และการเรียนรู้เรื่องเดิมแต่ในมุมมองใหม่อยู่ในระดับมาก ส่วนชุมชนบ้านสองแคว บ้านผาหมี และบ้านน้ำแ่ง อยู่ในระดับปานกลาง

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในภาพรวมทั้ง 4 มิติ พบว่า ชุมชนบ้านใหม่และบ้านปางแก มีสถานะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านสองแคว บ้านผาหมี และบ้านน้ำแ่ง อยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ทุกที่และทุกเวลา ซึ่งผลการวิเคราะห์สถานะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทำให้สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรในการยกระดับอาชีพและการปรับตัวของชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง Growth Pole วังใต้ที่แม่นยำและเหมาะสม

4.3 การกำหนดหลักสูตรและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับทดสอบกระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชุมชนเป้าหมาย

เมื่อวิเคราะห์หลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรายชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านปางแกมีหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก ควรสนับสนุนองค์ความรู้ในการจัดการผลผลิตให้ได้คุณภาพในช่วงฤดูฝน สำหรับชุมชนบ้านใหม่และบ้านน้ำแ่ง อยู่ในระดับปานกลางโดยชุมชนบ้านใหม่ควรสนับสนุนองค์ความรู้ในการเข้าถึงตลาดเชิงรุก และการบริหารจัดการกลุ่ม ส่วนชุมชนบ้านน้ำแ่ง ควรสนับสนุนองค์ความรู้ในการสร้างตราสินค้า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการตลาดแบบใหม่ นอกจากนี้ชุมชนบ้านสองแควและบ้านผาหมี อยู่ในระดับน้อย ควรเน้นการสนับสนุนองค์ความรู้นอกภาคการเกษตร เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ด้วยการอบรมถ่ายทอดความรู้ การศึกษาดูงาน และการสร้างต้นแบบในชุมชน

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2565 ได้ดำเนินการร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย (1) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายทั้งในชุมชนที่ดำเนินการต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2564 และชุมชนที่ดำเนินการใหม่ในปี พ.ศ. 2565 (2) การสำรวจและประเมินทักษะการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป้าหมาย (3) การสำรวจความพร้อมของระบบสื่อสาร การเข้าถึงเครือข่ายเทคโนโลยี ทักษะการใช้อุปกรณ์ความรู้เกี่ยวกับดิจิทัลของเกษตรกรในชุมชนเป้าหมาย รวมถึงการตระหนักรู้ถึงประโยชน์ และความเสี่ยงต่อการใช้ข้อมูลในโลกออนไลน์ (4) การประเมินความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4 มิติ และ (5) การกำหนดหลักสูตรและเครื่องมือที่เหมาะสม

สำหรับทดสอบกระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชุมชนเป้าหมาย เนื่องจากปีนี้เน้นการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรหรือเครื่องมือในการวัดความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และการเรียนรู้เรื่องเดิมแต่ในมุมมองใหม่ของชุมชนเป้าหมายซึ่งประกอบด้วยชุมชนเดิมต่อเนื่องจาก ปี พ.ศ. 2564 และชุมชนใหม่ในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการลงทุนพัฒนาเครื่องมือและหลักสูตรการเรียนรู้ครอบคลุมชุมชนเป้าหมายที่มีความหลากหลาย สำหรับรายงานผลในส่วนของการทดสอบกระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เบื้องต้นในชุมชนเป้าหมาย การประเมิน และสรุปผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้เรียนรู้เป้าหมายจะสามารถสรุปได้ในการศึกษาต่อเนื่องในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

ภาพที่ 4 การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่

ภาพที่ 5 การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงถ้ำเวียงแก้ว

ภาพที่ 6 การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงน้ำแบ่ง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

โครงการศึกษาและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับภูมิสังคมและรองรับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สูง ดำเนินการศึกษาในชุมชนนำร่อง 5 ชุมชน ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 3 แห่ง ได้แก่ วังไผ่ ถ้ำเวียงแก้ว และน้ำแ่ง ได้แก่ (1) โครงการฯ วังไผ่ : บ้านใหม่ บ้านสองแคว (2) โครงการฯ ถ้ำเวียงแก้ว : บ้านปางแก บ้านผาหมี และ (3) โครงการฯ น้ำแ่ง : บ้านน้ำแ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายพื้นที่ (Growth Pole) เดียวกันและเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีตั้งแต่ 5 ชชาติพันธุ์ขึ้นไป (เมี่ยน ขมุ ไทลื้อ ม้ง คนไทยพื้นเมือง) เพื่อให้การลงทุนพัฒนาเครื่องมือและหลักสูตรการเรียนรู้ครอบคลุมประชากรที่หลากหลาย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

(1) ผลการสำรวจความพร้อมของระบบสื่อสารและการเข้าถึงเครือข่ายเทคโนโลยีในชุมชนเป้าหมาย ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า เครือข่ายโทรคมนาคมที่ให้บริการสัญญาณอินเทอร์เน็ตในพื้นที่อำเภอสองแคว คือ เครือข่ายทรูที่สามารถใช้งานได้อีก 1-2 ชั่วโมงเมื่อกระแสไฟฟ้าดับ แต่เครือข่ายเอไอเอสไม่สามารถใช้งานได้หากกระแสไฟฟ้าดับ เช่นเดียวกับอำเภอท่าวังผา แต่ในสถานะการณ์ปกติเครือข่ายเอไอเอสสามารถใช้งานได้ดีกว่าเครือข่ายทรู ในส่วนของอำเภอทุ่งช้าง เครือข่ายทรูและเครือข่ายมาย แคมป์ ของ กสทช. ใช้งานได้

(2) ผลการวิเคราะห์และประเมินทักษะดิจิทัลของกลุ่มเกษตรกรในแต่ละมิติ เพื่อประกอบการประเมินการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในองค์ประกอบสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ทุกที่และทุกเวลา พบว่า ทั้ง 5 ชุมชนในอำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย บ้านใหม่ บ้านสองแคว บ้านปางแก บ้านผาหมี และบ้านน้ำแ่ง มีความสามารถในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในระดับดีถึงดีมาก เนื่องจากมีระบบสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในชุมชน เพราะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารมากนัก แต่ในด้านความเข้าใจ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำบนโลกออนไลน์ รวมถึงความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีของชุมชนบ้านปางแกอยู่ในระดับดี ส่วนอีก 4 ชุมชนอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย ในส่วนของการสร้างเนื้อหาและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านเครื่องมือสื่อดิจิทัลที่หลากหลายของชุมชนบ้านผาหมีอยู่ในระดับดีมาก ส่วนอีก 4 ชุมชนอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย

(3) ผลการวิเคราะห์และประเมินสถานะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของ 5 ชุมชนเป้าหมาย ใน 4 มิติ พบว่า

3.1 ผู้เรียนรู้ที่มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ พบว่าชุมชนบ้านใหม่ มีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ในระดับมาก พิจารณาจากครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ คิดเป็น 91.49% มีเกษตรกรผู้นำ 31.91% และได้รับรางวัล 2 รางวัล เช่นเดียวกับชุมชนบ้านน้ำแ่ง ซึ่งมีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ 92.31% มีเกษตรกรผู้นำ 14.89% และได้รับรางวัล 1 รางวัล สำหรับชุมชนบ้านผาหมี บ้านสองแคว และบ้านปางแก มีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ในระดับปานกลาง

โดยมีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ คิดเป็น 28.57% 23.55% และ 21.20% ตามลำดับ และมีเกษตรกรผู้นำ 21.28% 10.63% และ 21.28% ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 3 ชุมชนยังไม่ได้รับรางวัล

3.2 หลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ประกอบด้วย 7 หมวด ได้แก่ การปลูกและการจัดการแมลงศัตรูพืช การจัดการคุณภาพผลผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การตลาด การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การลดความเสี่ยง และการพัฒนาตนเอง โดยแต่ละชุมชนจะมีระดับการเรียนรู้ในแต่ละหมวดที่แตกต่างกัน

3.3 สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ทุกที่และทุกเวลา แบ่งการประเมินเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย การเข้าถึงเครือข่ายเทคโนโลยี การซื้อขายสินค้า e-commerce การรู้เท่าทันผลกระทบดิจิทัลและการสื่อสาร พบว่า ทุกหมู่บ้านมีการเข้าถึงเครือข่ายโทรคมนาคมที่ให้บริการสัญญาณอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ทั้ง เอไอเอส ดีแทค และทรูมูฟ ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด โดยมีการซื้อขายสินค้า e-commerce อยู่ในระดับน้อย การรู้เท่าทันผลกระทบดิจิทัลและการสื่อสาร อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง

3.4 ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และการเรียนรู้เรื่องเดิมแต่ในมุมมองใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านใหม่และบ้านปางแกมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และการเรียนรู้เรื่องเดิมแต่ในมุมมองใหม่อยู่ในระดับมาก ส่วนชุมชนบ้านสองแคว บ้านผาหมี และบ้านน้ำแบ่ง อยู่ในระดับปานกลาง

เนื่องจากปีนี้นั้นเน้นการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรหรือเครื่องมือในการวัดความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และการเรียนรู้เรื่องเดิมแต่ในมุมมองใหม่ของชุมชนเป้าหมายซึ่งประกอบด้วย ชุมชนเดิมต่อเนื่องจาก ปี พ.ศ. 2564 และชุมชนใหม่ในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการลงทุนพัฒนาเครื่องมือและหลักสูตรการเรียนรู้ครอบคลุมชุมชนเป้าหมายที่มีความหลากหลาย และนำมาสู่การทดสอบกระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับภูมิสังคม ในการยกระดับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้บนพื้นที่สูงตามองค์ประกอบทั้ง 4 มิติ ซึ่งจะดำเนินการศึกษาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566